

Hva skal man lære om religion i skolen?

Trine Anker

I artikkelen til Marie von der Lippe i dette nummeret (side 6-11) diskuteres regjeringens forslag til endringer i RLE-faget. Forslaget er tatt dårlig i mot i de fleste fagmiljøene. I en kommentar til endringsforslaget sier Lars Gule (2014) at faget istedenfor å vektlegge krist-en kulturarv, snarere må gi mer kunnskap om islam. Han hevder at det både kan motvirke en del radikale krefter innad i norsk-muslimske miljøer, samt motvirke generelle islamofobiske tendenser i det norske samfunnet. Gules innlegg er et friskt innspill i debatten. Jeg nevner det her fordi det gir et utgangspunkt for å diskutere hva det er viktig at religions- og livssynsfagene i skolen inneholder.

Religions- og livssynsfagene (RLE og Religion og etikk) er både kunnskapsfag og holdningsdannende fag. Disse fagene skal blant annet bidra til *kunnskap om* og *respekt for* ulike religiøse, livssynsmessige og etiske ståsteder. De skal også gi rom for elevenes refleksjoner over egen identitet og egne livsvalg. I fagene er det lagt til grunn en sammenheng mellom kunnskap, holdninger og evne til refleksjon over livstolkning. Denne sammenhengen er også en begrunnelse for faget (Anker, Roos & von der Lippe). De fleste av oss ønsker vel at ungdommer skal gå ut av skolen proppfulle av respekt og toleranse for andres religioner og livssyn. I tillegg til at de har med seg en god porsjon kunnskap.

Men, er det nå gitt at denne respekten og toleransen kommer av å lære om de fem søyler, treenigheten og samsara? Eller kan kunnskap også virke mot sin hensikt og nøre opp under disrespekt og intoleranse? Svaret kommer i stor grad an på hva slags kunnskap det er snakk om, og på hvilken måte kunnskap og holdninger settes i spill. Derved er blikket faget gir på religion og livssyn vesentlig.

Jeg er spesielt opptatt av punktet religionskunnskap og religionskritikk i læreplanen. Her skal kritikk av og spenninger mellom religioner drøftes. Det er bra. RLE-faget i grunnskolen har en tendens til å bli et pent og pyntelig fag som i liten grad går inn i religionenes minefelt. Til tross for at religionsdefinisjoner skal diskuteres og religiøst mangfold debatteres er det i stor grad Ninian Smarts kjente religionsdimensjoner som ligger til grunn for hvordan religioner fremstilles i læreplanene. Fagene har ikke tatt inn dagens forskning på religion og livssyn.

Religionsforskning i sekularismens kjølvann er opptatt av enkeltmenneskers religiøsitet og hvordan religion oppstår i hybride former (Ammermann 2007, McGuire 2008, Meyer 2012). Læreplanene i skolens religions- og livssynsfag, derimot, bærer fortsatt preg av at religion og livssyn oppfattes som ferdige pakkedøsnings. Slike enkle

kategoriseringer kan være med på å lukke istedenfor å åpne. Selv om mangfold skal diskuteres, er det mangfold innenfor de ulike religionene og ikke enkeltmenneskers religiøse mangfold som står på planen. For at elevene skal forstå paradokset mellom religionenes samtidige tilstedeværelse og fravær må de få innsikt i det religiøse hverdagslivet. Hverdagslivet er de ikke-privilegertes, ikke-eksperternes religiøse liv. Det betyr å se hvordan religion veves sammen med folks liv og hvordan religion opererer i den moderne verden. Religion gjøres, religion leves. Religion er kroppslige erfaringer og inkluderer objekter, makt og kunnskap. Det er ikke noe fundamentalt skille mellom religiøse praksiser og andre praksiser. De flyter over i hverandre.

Hverdagsreligion utenfor institusjonene er vanskelige å definere og analysere, og dette bidrar til at det er lett å holde seg til de institusjonaliserte representasjonene. En tidligere student sa engang at filosofi var så vanskelige og ullent, men islam så enkelt og greit. Jeg ble mer bekymret for at hun opplevde islam som så enkelt enn at hun syntes filosofi var vanskelig. Men, det er klare metodologiske utfordringer ved et praksis-syn på religion. Det krever etnografiske forskningsmetoder hvor man bruker mye tid på lite materiale og det krever et mangfold av representasjoner inn i religionsfagene, fag som allerede er fylt til bristepunktet.

De religiøse hverdagerfaringene og hybride formene er likevel nærmere mange ungdommers liv, enn religionene slik de presenteres i skolebøker og læreplaner. Ungdommers religiøse eller spirituelle liv handler vel så mye om bruk av sosiale medier som av møter med tradisjonelle religiøse institusjoner (Lövheim 2012). Religion endres og vil aldri kunne defineres ferdig. Dette gjør også at det er vanskelig å skille mellom hva vi vil kalle religiøst og hva som ikke er det. Praksisene er sammenvevd og det er mer et spørsmål om å se og gjenkjenne religion i nye og mindre tydelige former. Dette er spørsmål som religionsfagene bør ta innover seg i større grad i fremtiden. Religionshistorikeren Jonathan Smith refererer til sin egen religionsundervisning og sier at han prøver å få studentene til å forstå at en sak alltid er mer kompleks enn den først ser ut til, og at denne tanken er frigjørende – ikke paralyserende (Smith 2013:3).

At religionsforskningen har blitt mer praksisorientert, får frem aspekter av religion i populærkulturen, samt krysninger og endringer i religionsforståelsen. Istedenfor å ignorere religionens rolle, kan studier av religionens betydning i det private og offentlige rom være viktige bidrag for å forstå kulturen og samfunnet rundt oss. Det gjør det relevant å fokusere på religiøst mangfold i skolen, og stille spørsmål ved hvilken rolle religions- og livssynsundervisningen skal ha i en offentlig fellesskole.

Religions- og livssynsfaget i grunnskolen har en kontroversiell fortid. Ikke noe fag i skolen har vært like mye debattert verken politisk eller i offentligheten, og fagmiljøet preges også av ulike forståelser. For å vise frem det religiøse mangfoldet er ikke oppskriften å bestemme en pro-sentsats for en religion og fremheve kristendommen som noe annet enn religion ved gjeninnføringen av bokstaven K. Snarere er det det

religiøse mangfoldet i skolen som er interessant og hvordan skolen og samfunnet forholder seg til dette. Hva religion er, hva religiøst mangfold betyr og hvordan religion representeres er derfor viktige spørsmål for dagens religions- og livssynstimer både i grunnskolen og i videregående skole. Det er en slik problematisering som kan bidra med kunnskap og holdningsendringer. Kunnskap om religioner og livssyn i praksis er viktig i møte med barn og foreldre med ulik bakgrunn. På spørsmål om rett religiøs praksis finnes det mange og varierende svar som er like avhengig av individuelle tolkninger og tilpasninger som den religiøse sekketilhørigheten.

Litteratur

Ammermann, Nancy T (2007): *Everyday religion : observing modern religious lives*. Oxford: Oxford University Press.

Anker, Trine, Roos, Merethe & von der Lippe, Marie (2014). "Leder: Religion i skolen." I *Norsk pedagogisk tidsskrift* 98:5, Religion i skolen, s. 299-303.

Gule, Lars (2014). "Ukløkt kompromiss." I *Vårt land* (verdidebatt).

http://www.verdidebatt.no/debatt/cat12/subcat42/thread11537875/#post_11537875 (lest 14.11.14).

Lövheim, Mia (2012) "Ungas religiositet : tidigare forskning och nya frågor."

I *Religion som resurs? / existentiella frågor och värderingar i unga svenskers liv*, s. 77-106. Skellefteå: Artos

Meyer, Birgit og Dick Houtman (2012). "Introduction. Material religion - how things matter." I Meyer og Houtman (red.) *Things: religion and the question of materiality*, s. 1-23. New York: Fordham University Press.

McGuire, Meredith B. (2008) *Lived religion : faith and practice in everyday life*. Oxford: Oxford University Press.

Smith, Jonathan (2013). "Introduction: Approaching the College Classroom.

I Christopher I. Leirich (red.) *On Teaching Religion: essays by Jonathan Z. Smith*.

Oxford: Oxford University Press.

Trine Anker (f. 1969)

- førsteamanensis, Det teologiske menighetsfakultet.
- E-post: trine.anker@mf.no

Fagforståelse, legitimering og fagutvikling

Jon Magne Vestøl

Hva er det faget Religion og etikk først og fremst handler om eller bør handle om? Svaret på et slikt spørsmål vil rimeligvis avhenge av hvem man spør. Er det politikernes, akademikernes, fagplanmakernes, lærernes eller elevenes fagforståelse man legger til grunn? Forskning indikerer at religions- og etikkundervisning har mange ansikter, både som intensjonelt og som realisert størrelse. Som lærerutdanner innenfor feltet er jeg i vedvarende kontakt og dialog med slike ulike fagforståelser. Bildet kompliseres også av spørsmålet om Religion og etikk er ett eller flere fag. Som skolefag eksisterer det som en enhet, konstituert gjennom læreplan, lærebøker og undervisningstradisjoner. Men fra et akademisk perspektiv inkluderer skolefaget flere til dels ulike fagtradisjoner som religionsvitenskap, teologi og filosofi, og også fag som kunst-historie og tekstvitenskap.

Hvis man på denne bakgrunn skal uttrykke en normativ forståelse av faget, bør det bli forsøksvis og tentativt. Det er vel relativt bred enighet om at faget bør være et kunnskapsfag, et sted hvor elevene skal utvide og utdype sitt faglige kjennskap til og sin faglige forståelse av religion, livssyn, filosofi og etikk. Mer omdiskutert er det kanskje om faget skal være noe utover dette, det vil si et sted for mer personlig arbeid med eksistensielle spørsmål. Slik formålet for faget Religion og etikk er beskrevet, hører også slikt arbeid med. Det er altså et anliggende at elevene skal utvikle sin refleksjon over grunnleggende eksistensielle, filosofiske og etiske spørsmål.

Fagets legitimitet i skolen blir utfordret fra enkelte hold. Noen mener fagets innhold like naturlig kan inngå i samfunnsfag og historie. Fagets legitimitet kan etter mitt syn forsvares på en rent faglig basis. Det kan argumenteres for at utdanning innenfor historie og samfunnsfag ikke i seg selv kvalifiserer for å håndtere kompleksiteten og mangfoldet i religioner og livssyn, og at det er nødvendig med religions- og etikkfaglig spesialkompetanse for å kunne gi en forsvarlig undervisning. I en faglegitimert er det etter mitt syn imidlertid også av betydning å vektlegge den plass eksistensiell og filosofisk refleksjon har i faget, og at dette aspektet ved faget ytterligere skjerper kravene til faglig og fagdidaktisk kompetanse hos de som underviser i faget.

Det er samtidig visse utfordringer knyttet til legitimeringen av faget. Dette skyldes dels at den fagdidaktiske plattformen for faget ikke er helt utviklet. Det er gjort et visst arbeid for å utvikle plattformer for religionsdidaktikk og filosofididaktikk i Norge. Men etikkdidaktikk og livssynsdidaktikk er fortsatt relativt lite beskrevet og kvalifiserte fagdidaktiske områder. Og det gjenstår fortsatt en del arbeid for å kvalifisere arbeidet med eksistensiell og filosofisk refleksjon i faget på tvers av de ulike fagdelene. Det